

О. В. Кузенков, доцент кафедри вогневої та спеціальної фізичної підготовки навчально-наукового інституту підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ МВС УКРАЇНИ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ СПЕЦІАЛЬНОЮ ФІЗИЧНОЮ ПІДГОТОВКОЮ

Охарактеризовано проблеми професійної підготовки курсантів Міністерства внутрішніх справ (МВС) України, перспективи розвитку професійно значущих якостей. Розглянуто особливості дій в екстремальних умовах. Проаналізовано причини, які заважають якісному навчанню та наведено рекомендації щодо поліпшення навчального процесу.

Ключові слова: професійно значущі якості; курсанти; спеціальна фізична підготовка.

Розвиток незалежної Української держави здійснюється у складних соціально-економічних і політичних умовах, унаслідок чого підвищується рівень криміногенної ситуації, що негативно впливає на стан законності в країні. У зв'язку з цим слід використовувати всі заходи щодо підвищення можливостей працівників міліції ефективно протистояти правопорушенням. Головним завданням держави є зниження криміногенної ситуації, що є необхідною умовою для забезпечення подальшого успішного розвитку суспільства взагалі. Наукові дослідження практичної діяльності правоохоронних підрозділів свідчать, що досягнення належного рівня результатів оперативно-службової діяльності можливе лише за умов високої психофізичної підготовленості працівників органів внутрішніх справ (ОВС) України, яка є основою їх професіоналізму. Професійна підготовка осіб рядового та начальницького складу ОВС – це організований безперервний і цілеспрямований процес із оволодінням знаннями, спеціальними вміннями й навичками, необхідними для успішного виконання оперативно-службових завдань [1, с. 3].

Вивчення сучасних проблем професійної підготовки працівників ОВС зумовлене необхідністю подолання

суперечностей, що виникають між чинними реаліями оперативно-службової діяльності та освітньо-кваліфікаційним рівнем інтелектуальної та фізичної підготовки працівників і специфікою їх професійного вдосконалення.

Фізична підготовка є одним із важливих засобів системи професійної підготовки працівників ОВС до оперативно-службової діяльності, відновлення фізичних і моральних сил, прагнення до здорового способу життя, організація дозвілля, відпочинку, збереження здоров'я та формування відповідних морально-вольових якостей. Необхідно також зазначити про недостатність належної уваги у практичних підрозділах ОВС до оптимального здійснення фізичної підготовки у службовий час, яке повинно забезпечувати готовність працівників ОВС до несення служби, пов'язаної з постійним професійним ризиком. Ці суперечності потребують своєчасного перегляду специфіки навчальної діяльності у сфері фізичної підготовки працівників ОВС.

Водночас систематичне вдосконалення фізичної підготовки засобами фізичного виховання, формування мотивації працівників ОВС до занять у системі професійної підготовки висвітлено частково у дослідженні теорії та методики навчання.

Згідно з чинними нормативними документами МВС України, які визначають багатоступеневу професійну підготовку особового складу ОВС, встановлено, що постійні заняття з фізичної підготовки є найважливішим напрямом спрямованого впливу на якість виконання професійних обов'язків. Ця обставина показує значущість формування мотивації до систематичних занять фізичними вправами у працівників ОВС з метою підвищення якості готовності до виконання специфічних службових завдань. Таким чином, більшість досліджень, які проводилися та видавалися у межах професійної підготовки, присвячено лише окремим складовим багатогранної системи підготовки до служби в ОВС і стосувалися вони, зазвичай, спеціальної фізичної, психологічної підготовки курсантів і слухачів у межах терміну навчання у вищих навчальних закладах МВС України, які є у дослідженнях: В. Ф. Бойка, С. Є. Бутова, О. В. Запорожанова та А. Р. Луцака. Адже діяльність працівника міліції відбувається в умовах стресу, високої емоційної напруженості та екстремальності. Інакше

кажучи, працівник міліції зобов'язаний будь-яким способом не допускати виникнення складних ситуацій, конфліктів, які можуть загрожувати власному життю та здоров'ю.

З огляду на значення якісного рівня фізичної підготовки працівників ОВС для успішного виконання службових завдань, відсутність вимог сьогодення міліцейської практики, зумовили висвітлення цієї проблеми в нашому дослідженні. У сучасних умовах розвитку суспільства важко усунути чинник небезпеки з професійної діяльності працівників міліції. Ураховуючи її спрямованість на охорону правопорядку та боротьбу зі злочинністю, ризик завжди був і є її невід'ємним елементом. За цих умов особливого значення набувають вивчення та аналіз сукупності причин, що зумовлюють небезпеку правоохоронної діяльності й можливі її наслідки для працівників міліції, а також визначення можливостей держави з їх мінімізації, компенсації.

Більшість часу активної життєдіяльності людини становить цілеспрямована професійна діяльність, що здійснюється в умовах конкретної практичної діяльності, яка у разі недотримання необхідних правил може негативно вплинути на її працездатність. Працівники міліції є особливою категорією громадян, що працюють, і потребують дієвіших заходів для гарантування безпеки їх діяльності. Такий висновок можна зробити, проаналізувавши негативні явища й вияви, що впливають на безпеку їх діяльності та особисту безпеку.

На жаль, можна навести безліч фактів, коли у сутичці з правопорушниками, особливо з озброєними, працівники міліції через свої непрофесійні дії калічилися, отримували поранення і навіть гинули. Найпоширенішими ситуаціями, в яких відбуваються тимчасові чи безповоротні втрати особового складу, або надзвичайні події з фізичними ушкодженнями, є затримання правопорушників, раптовий напад та фізична протидія працівникам міліції з боку правопорушників.

Приблизно в 60–70 % випадків під час затримання правопорушників має місце фізична протидія і використання ними зброї [2, с. 3]. Актуальності набувають проблеми, пов'язані із захистом життя і здоров'я працівників міліції, які постійно піддаються впливу низки небезпечних чинників від злочинних посягань. Утрати особового складу ОВС (загибель, поранення, травмування, утрата свідомості, професійні

захворювання) можуть виникати не лише як наслідок дій злочинців, а й у разі невдало спланованих дій працівників ОВС, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, попередження та припинення злочинів. Небезпечні чинники також можуть бути спричинені недотриманням заходів особистої безпеки, незнанням специфіки ситуації, що виникає, та протидії їй у разі слабкої професійної підготовки працівників міліції.

Доцільно наголосити, що правоохоронна діяльність працівників міліції переважно пов'язана із ризиком для життя та здоров'я і здійснюється у складних, а досить часто і в екстремальних умовах, що значною мірою впливає не тільки на результати виконання завдань, а й на особисті якості людини. В умовах постійного виконання складних завдань, які стоять перед працівниками ОВС, досить часто буває важко зберігати самоконтроль, пам'ятати про службову етику.

Крім того, до працівника правоохоронних органів висувають вимоги, яких потрібно неухильно дотримуватись: вірність моральним принципам; ставити державні інтереси вище, ніж індивідуальні; бути готовими до захисту законів України; ніколи не порушувати положень складеної присяги працівника ОВС на вірність державі; створювати діловий імідж правоохоронних органів; запобігати зловживанням службовим становищем. Позитивне виконання загальнодержавних завдань залежить від рівня професійної підготовки працівників міліції, основною частиною якої є спеціальна фізична підготовка.

Як показує досвід, під час ліквідації конфліктних ситуацій, затримання правопорушника завжди є реальна загроза життю або здоров'ю. Випадки нападу на працівників міліції давно вже перестали бути поодинокими, не лише у службовий час, а й у вільний, коли вони не мають при собі вогнепальної зброї або будь-яких інших засобів захисту, перебувають у стані виснаженості та втоми після робочого дня або чергування. Тому досконале володіння прийомами та навичками самозахисту суттєво допоможуть їм у таких складних ситуаціях [2, с. 4]. Для того щоб успішно вийти із ситуації, яка виникла, працівник міліції повинен мати високий рівень фізичної підготовки та достатню психологічну стійкість. Здавна відомо, що успіх в екстремальній ситуації майже наполовину залежить від рівня фізичної підготовки особового складу, а для того, щоб

підтримувати його належний рівень, необхідно якісно та ефективно організовувати й проводити заняття з фізичної підготовки [3, с. 3]. У зв'язку із цим питанням на заняттях спеціальної фізичної підготовки курсантам необхідно приділяти увагу, що поряд з розвитком якостей: швидкості, спритності, сили, витривалості, гнучкості, вихованням сміливості, рішучості, ініціативності, впевненості у своїх силах, передбачається необхідність досконалого володіння навичками заходів фізичного впливу та виконання спеціальних вправ.

Таким чином, високий рівень фізичної підготовки, досконале володіння технікою і тактикою застосування заходів фізичного впливу, навичками самозахисту і прийомами рукопашного бою у штатних та екстремальних умовах оперативно-службової діяльності є професійним обов'язком кожного працівника міліції [2, с. 3]. Кожна професія вимагає від людини значних фізичних і психічних якостей, прикладних навичок.

Система фізичної підготовки курсантів навчальних закладів МВС є педагогічним процесом, спрямованим на збереження та зміцнення здоров'я, підвищення трудової активності, розвиток фізичних якостей та навичок, необхідних для виконання у майбутньому оперативно-службових завдань. Фізична підготовка майбутніх офіцерів здійснюється відповідно до вимог Державного освітнього стандарту, наказів і директив МВС України, скерована на вдосконалення рухових дій, оволодіння спеціальними вправами, прийомами і діями. Випускник навчального закладу МВС повинен бути здоровим, уміти впевнено виконувати необхідний перелік фізичних вправ, долати значні фізичні навантаження, володіти основними й спеціальними вправами з фізичної підготовки; застосовувати на практиці прийоми рукопашного бою та подолання перешкод, а також самостійно займатися спортом.

Метою цієї статті є виявлення та аналіз розбіжностей, які виникають під час організації занять з фізичної підготовки, і шляхів їх розв'язання. Аналіз програми з фізичної підготовки курсантів МВС України і зіставлення його даних із набутим досвідом, організації навчального процесу виявлення можливих розбіжностей: між вимогами програм і дійсним плануванням навчального навантаження.

Ураховуючи особливості професійної підготовки працівників ОВС, особлива увага має приділятися на заняттях із курсантами не тільки розвитку фізичних якостей, більш часу варто приділяти виконанню прийомів фізичного впливу, які можуть виникнути у повсякденному житті. Заходи фізичного впливу передбачають виконання підготовчих і спеціальних вправ, засвоєння ударів та способів захисту від них, кидків та прийомів боротьби лежачи, прийомів захисту від погрози холодною та вогнепальною зброєю, звільнення від захватів, затримання та конвоювання, способів транспортування затриманого.

Заняття із фізичної підготовки передбачає загальну фізичну підготовку (гімнастика, легка атлетика, плавання, марш-кидки, лижна підготовка) та спеціальну фізичну підготовку (оволодіння прийомами фізичного впливу, спеціальними діями та навичками подолання окремих штучних перешкод, прикладного плавання, виконання спеціальних вправ).

Відомо, що основна функція спеціальної фізичної підготовки полягає не тільки у розвитку фізичних якостей, а й у формуванні спеціальних навичок у специфічному режимі з метою підготовки організму курсантів до умов специфічної діяльності. Звідси формування професійно значущих якостей набуває необхідності об'єднання засобів спеціальної фізичної підготовки у систему, в якій конкретно виражений цільовий напрям.

Упорядкування змісту навчальних занять відповідно до цільових завдань підготовки курсантів та дидактичних принципів, які визначають основні форми організації навантажень, досягається під час чіткого планування навчального процесу із спеціальної фізичної підготовки.

Планування занять із спеціальної фізичної підготовки потребує від викладача визначення головних цільових завдань, методичних рекомендацій із фізичної підготовки та стратегії її організації. Визначення головних завдань дає змогу розробити комплекс найсуттєвіших і за рівнем значимості показників, яких потрібно досягти в процесі занять. Отже, щоб визначити рівень зростання показників, необхідно визначити відповідні вимоги до вдосконалення можливостей курсантів, а також рівень їх фізичної підготовленості.

Організація занять, які спрямовані на виконання вправ, дає змогу спланувати заняття з спеціальної фізичної підготовки

за системним принципом. Такий принцип організації фізичної підготовки надає можливість передбачити таку організацію засобів спеціальної фізичної підготовки, яка забезпечить необхідний результат при оптимальних затратах в обмеженому часі для відпрацювання навчальних питань.

Планування навчального процесу спеціальної фізичної підготовки курсантів навчальних закладів МВС України може бути реалізоване тільки під час створення умов використання комбінованого способу навчання. Лише після того, як повністю засвоєно програму на етапі володіння технічними навичками, можна проводити поєдинки. У такому випадку умовні нападники максимально точно відображають дійсний напад, а ті, хто захищаються, повинні повністю контролювати свої дії та тих, хто атакує.

Навчальні поєдинки спочатку проводяться за правилами, які заздалегідь визначені завданням викладача занять, коли обидва партнери знають, хто, що і як повинен виконувати. У “повністю зумовленому” поєдинку, той, хто захищається, знає, який буде напад – сам обирає прийоми з групи прийомів. Далі відпрацювання вправ у “частково зумовленому” поєдинку, наступним етапом є необхідність починати “вільні” поєдинки. У такому разі дії виконуються на максимальній швидкості, кожен із партнерів повинен діяти відповідно до ситуації, яка виникає під час поєдинку. Причому слід пам’ятати, що такі двобої потребують високої дисциплінованості курсантів та постійного контролю з боку викладача. Жодного разу не можна допускати, щоб діями партнерів керували емоції.

У цілому навчальний процес спеціальної фізичної підготовки має закінчуватися діями в можливих “бойових” ситуаціях, із використанням зброї, моделювання складних умов, різних приміщень і транспортних засобів (літака, автобуса, автомобіля, залізничного вагону).

Таким чином, планування практичних занять курсантів з спеціальної фізичної підготовки на підставі моделі реального двобою, під постійним контролем викладача занять, надає можливість успішно засвоїти знання та уміння для виконання практичних завдань.

Отже, стратегію реформування системи ОВС неможливо вирішити без необхідної фізичної підготовки курсантів та

готовності до дій в екстремальних умовах та інших передумов для формування професійно значущих якостей ОВС, здатних ефективно, на гідному рівні виконувати поставлені завдання.

Відповідно до сформульованої мети можемо виділити такі завдання дослідження:

охарактеризувати екстремальні ситуації під час виконання службових обов'язків працівниками ОВС;

дослідити міжнародний досвід правоохоронної діяльності в екстремальних умовах і вивчити міжнародні тенденції розвитку;

визначити основні напрями та форми організації фізичної підготовки курсантів;

запропонувати інноваційні шляхи формування професійно значущих якостей курсантів МВС України та дій в екстремальних умовах.

Список використаних джерел

1. Положення з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України : наказ МВС України від 13 квіт. 2012 р. № 318.

2. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників ОВС / [Ануфрієв М. І, Бутов С. Є, Гіда О. Ф., Решко С. М.]. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. – 338 с.

3. Бабенко В. Г. Заходи фізичного впливу : методичні рекомендації по проведенню занять / Бабенко В. Г., Попов О. В., Янко І. В. – К., 2001. – 24 с.